

GKI Gazdaságkutató Zrt.: Külföldi forrásokra is szükség lesz

KARSAI GÁBOR

A GKI a jelenlegi helyzetben szakmailag megalapozhatatlannak tartja a szokásos részletezettségben elkészíteni negyedévente megjelenő előrejelzését. Ezért az alábbiakban *két forгатókönyv alapján csak a pillanatnyilag feltételezhető fő tendenciák* bemutatására vállalkozik. Az előrejelzés lezárására 2020. március 21-én került sor, a *Külgazdaságban* megjelenő cikk ennek szövegében és számaiban változatlan közlése.

1. A koronavírus-járvány globális hatása – világszerte használhatatlan korábbi prognózisok, egyre pesszimistább friss előrejelzések, kormányzati lépések a járvány, majd az ennek következtében fenyegető recesszió kordában tartására.

A világ és Magyarország gazdasági folyamatai számára új helyzetet teremtett a koronavírus-járvány, illetve az általa okozott pánik, a kormányok kényszerű korlátozó lépései, a *gazdasági tevékenység szűkülésének* országonként és ágazatonként eltérő, de egyaránt tovaggyűrűző folyamata. Már március első felében nyilvánvalóvá vált, hogy a korábbi részletes prognózisok – így az EU február közepén publikált, a járvány hatásaival érdemben még nem számoló, előző évivel azonos, 1,4 százalékos – növekedési előrejelzései használhatatlanok. A járvány világméretűvé válása ugyanis már tény, ugyanakkor *mélyége és időtartama teljesen bizonytalan*. Közben Kínában már éledezik a gazdaság, Európában most terjed a járvány, s ezzel *a lakosság mozgását korlátozó intézkedések* sora. A világ tőzsdéinek általános zuhanása, majd időnként jelentős pozitív korrekciója jól mutatja az általános félelem és bizonytalanság légréjét.

Világszerte általánossá vált a felismerés, hogy *csak a lakosság mozgásának radikális korlátozásával* lehet megállítani a járványt, ami *szükségképpen* a gazdasági folyamatok átmeneti visszaesésével, *recesszióval* jár, hiszen ez a globális termelői láncokat és a fogyasztói keresletet fizikailag és a várakozások alakulásán keresztül is keményen érinti. A *jegybankok* csökkenteni kezdték irányadó kamatukat, a kormányok – még a német kormány is – lazítani kezdték költségvetési szigorukon, s hatal-

Karsai Gábor, a GKI Gazdaságkutató Zrt. vezérigazgató-helyettese.

E-mail: karsai.gabor@gki.hu

<https://doi.org/10.47630/KULG.2020.64.3-4.4>

mas *költségvetési mentőcsomagokat* hirdettek meg. Az EU pedig jelentős, mintegy 40 milliárd euró reálgazdasági mentőcsomagot jelentett be. Az intézkedések lényege, hogy maximális rugalmassággal kezelik az állami támogatási és költségvetési költségek szabályokat, továbbá hatalmas EU-pénzeket csoportosítanak át a tagállamok részére a közös költségvetésből. Ez konkrétan azt jelenti, hogy a 2014–2020-as uniós fejlesztési ciklusból még fel nem használt 29 milliárd eurónyi kohéziós pénzt a koronavírus elleni küzdelemre lehet költeni, sőt emellett a tagállamoknak nem kell visszafizetniük a közös kasszába további 8 milliárd eurót, ami különböző okokból júniusig lett volna esedékes. Ebből az összesen 37 milliárd euróból az egészségügyi rendszert lehet megerősíteni (például maszkokat, lélegeztetőgépeket lehet venni), forrásokat lehet nyújtani a bajba jutott cégeknek, valamint a rövid távú foglalkoztatást lehet belőle támogatni. Mivel Magyarország ezeket a pénzeket lényegében már megelőlegezte a cégek számára, ezt a segítséget a kormányzat nem tudja igénybe venni. Nagy kérdés, hogyan és milyen tartalommal gyorsítható fel az *EU 2021-től kezdődő költségvetésének elfogadása*.

A nemzetközi és hazai előrejelzők folyamatosan csökkentik növekedési prognózisukat. Az *OECD márciusi eleji előrejelzése* (2,4 százalékra mérséklődhet a világgazdaság növekedése) *már most túl optimistának bizonyult*. Az OECD szerint különösen az egyébként is szerény növekedésre számító *Japán és az eurózóna kített a recessziónak*. Az európai államok közül Olaszország, az eurózóna harmadik legnagyobb gazdasága a legérintettebb a járvány által, amelynek a gazdasága már vírus nélkül is gyenge lábakon állt. A jelentés emellett arra figyelmeztetett, hogy az Egyesült Királyság és az Európai Unió brexit utáni sikertelen tárgyalásai is jelentős kockázatot jelentenek a két fél gazdaságára nézve. Az Egyesült Államok gazdaságilag gyorsan és erőteljesen reagált a járványra: a *Fed* kétszer is csökkentette az irányadó kamatot, a pénzügyi kormányzat pedig nagy összegű fiskális ösztönzést hajtott végre.

Az *Európai Bizottság* március közepén *legalább 1 százalékos visszaesést prognosztizált az EU egészére*, ami mintegy 2,5 százalékpontos csökkentés a korábbi prognózisához képest. Pár nappal később (március 19-én) az *Európai Központi Bank* elnöke már *az eurózóna gazdaságainak 5 százalékos visszaesését* valószínűsítette.

A *Pénzügyminisztérium* még a pánik kialakulása, a vészhelyzet március 11-i meghirdetése előtt az OECD világgazdasági előrejelzéséhez hasonlóan 0,5 százalékponttal 3,5 százalékra mérsékelte a magyar GDP növekedésére vonatkozó előrejelzését, majd március közepén *a +3,7 és -0,3 százalék közötti, nagyon széles sávban* határozta meg a várható magyar növekedést (illetve zsugorodást). Akkor a

felső határ nagyon optimistának, az alsó viszont meglehetősen pesszimistának tűnt. A pénzügyminiszter újabb megnyilatkozásai a *visszaesést valószínűsítik*.

A GKI már régóta jelentős lassulást várt 2020-ra (a 2019. évi, az EU-ban az egyik leggyorsabb, 4,9 százalékos dinamikához képest) a növekedés hajtóerőinek – főleg az EU-támogatások által generált beruházások, de kisebb mértékben a fogyasztás és a külső kereslet – lassulása miatt. Ez tavaly év végétől 3,2 százalékos (reálisabban 3-3,5 százalékos) növekedési előrejelzést jelentett. A jelenlegi járványos helyzetben a GKI már csak a visszaesés mértékét tartja kérdésesnek. *A fő kérdés így az, hogy a vírus okozta mozgáskorlátozások csak a második negyedévet, a harmadik negyedévet vagy még hosszabb időszakot fognak-e érinteni.* A nemzetközi prognózisok (például a JP Morgan) a második negyedévben súlyos visszaesést, majd a második félévben jelentős visszapattanást (javulást) valószínűsítene. *A GKI forgatókönyvei közül a kevésbé pesszimista „A” forgatókönyv is ebből indul ki, s éves átlagban 3 százalékos visszaeséssel számol. Ugyanakkor a járvány elhúzódása, illetve mélyebb volta esetén 7 százalék körüli recessziót prognosztizál. Ezek a forgatókönyvek természetesen igen bizonytalan feltételezéseken alapulnak, s ennél kedvezőtlenebb folyamatok is kialakulhatnak.*

2. Gazdasági várakozások, a cégek véleménye a járvány hatásairól – március első felében még viszonylag erős volt az optimizmus, ám a magyar gazdaság jövőjéről alkotott vélemény látványosan romlott.

Márciusban még *meglepően kevésbé csökkent* a GKI konjunktúraindexe, az üzleti várakozások kissé romlottak, a fogyasztóiak változatlanok maradtak. Ez nyilvánvalóan összefügg azzal, hogy a felmérésre a szokásos időpontban, a fogyasztók esetében március 1. és 8., a vállalkozások esetében március 5. és 13. között került sor, vagyis jellemzően a járvány miatt március 11-én bejelentett *vészhelyzet előtt*. Ugyanakkor az üzleti várakozások hat és fél év óta először *már ekkor a negatív tartományba* kerültek, vagyis valamivel több cég látta gazdaságilag rosszabbnak, mint jónak a jövőt. Az üzleti szférán belül minden ágazat várakozásai romlottak, a szolgáltatásoké azonban csak hibahatáron belül. *A magyar gazdaság jövőjének megítélése viszont nagyon jelentősen, a 2008. októberéhez hasonló mértékben zuhant.*

A GKI az MGYOSZ megbízásából (ugyancsak nagyobb részét a vészhelyzet bejelentése előtt) *külön felmérést végzett a koronavírus okozta járvány már érezhető és a közeljövőben várható hatásairól* a magyar gazdaságra. E szerint a járvány következményei már határozottan jelen vannak a magyar gazdaságban. A járvány hatását a cégek üzletmenetére az összes válaszadó 7 százaléka jelentősnek érezte,

s további 20 százalékuk is érzékelt némi hatást, vagyis összesen *a cégek több mint egynegyede érintett*. (Feltételezhető, hogy a magukat érintettnek érző cégek aránya az időközben bejelentett korlátozó intézkedések hatására azóta érdemben tovább emelkedett.) Logikus fejlemény, hogy *a foglalkoztatott létszám emelkedésével párhuzamosan nő a járvány okozta jelenségek érzékelése is*, mivel a nagyobb cégek – kiterjedtebb üzleti kapcsolataik révén – nagyobb valószínűséggel ütköztek ilyenekbe. A 11 fő alatti mikrocégek mindössze 22 százaléka érzékelt bármilyen hatást, miközben a 250 fő feletti nagyvállalatok csaknem fele számolt be erről. Az átlagosnál *kevésbé érintett* nemzetgazdasági ág az építőipar, itt a járvány hatásai által érintett cégek aránya mindössze 15 százalék. A többi ágazat cégei nagyjából hasonló arányban jelezték a járvány következményeinek érzékelését. Az üzleti szolgáltatásokon belül *a turizmus, valamint a szórakoztatás és szabadidős szolgáltatás területén* tevékenykedők számoltak be a *legrosszabb kilátásokról*.

A beszállítói kapcsolatok problémáit a felmérés résztvevőinek nagyobb része átmeneti jelenségnek tartja. Erre utal, hogy a válaszadók szűk negyede fontolgatja beszállítói hálózatának átstrukturálását (a kisebb vagy jelentősebb hiányt tapasztalóknak pedig mintegy harmada). A szolgáltató cégek mindössze 8, a mezőgazdasági és a kereskedő cégek 20-20, az építőipariak közel 30, míg az ipariak 40 százaléka tervezi a beszállítók újrapozicionálását. Ez valójában – tekintettel arra, hogy még csak a járvány legelején tartunk – igen magas arány. Feltételezhető, hogy a közeljövőben kényszerhelyettesítés formájában, s középtávon a több lábón állás érdekében is lesz átrendeződés a hazai és nemzetközi beszállítói láncokban. Ez sok hazai cég számára akár kedvező üzleti lehetőségeket is rejtget magában, ha az EU-n belül előtérbe kerül az ázsiai piacoktól való függés csökkentése.

3. A GKI két forgatókönyve a magyar gazdaság 2020. évi folyamataira – 3 vagy 7 százalékos visszaesés.

A GKI a jelenlegi bizonytalan helyzetben megalapozhatatlansága miatt indokolatlanul tartja részletes előrejelzés készítését. Ehelyett két, mindenekelőtt a növekedési ütemben eltérő forgatókönyvet vázol fel. Az „A” változat „csak” 3 százalékos, a „B” 7 százalékos idei magyar GDP-csökkenést valószínűsít; mindenekelőtt a járvány időtartamának és mélységének függvényében.

A januári adatok – a kiskereskedelmi és turisztikai forgalom gyors, az ipar szerény növekedése, az építőipar némi visszaesése –, továbbá a GKI konjunktúraindexének első negyedévből csak szerény romlása összességében még a tavaly feltételezhető növekedési pályára utalnak. Március közepéig a tavalyinál kisebb

ütemben, de nőtt a magyar gazdaság, így az első negyedévben még 2-3 százalékkal nőhetett a magyar GDP. Ugyanakkor a második negyedévben a turizmus, a szórakoztatóipar, az autóipar szinte teljes leállása, a kereskedelem korlátozása következtében, más oldalról a fogyasztás lényeges területeken történő csökkenése, a beruházások egy részének leállítása miatt 20 százalék körüli visszaesés lehetséges. Az „A” változat azzal számol, hogy a stabilizálódó gazdaság a második fél évben az előző év azonos időszakához képest 3 százalékos növekedésre lesz képes. A „B” változat csak a visszaesés második félévi körülbelül 6 százalékra való lefékeződésével számol (a fél éven belül fokozatos javulással). A két változat közötti legmarkánsabb különbség a háztartások fogyasztásában érezhető: míg az „A” változat lényegében stagnálásközeli (valójában minimális, 1 százalék körüli) fogyasztásszűkülést tartalmaz, addig a „B” változat jelentős, húsba vágó, 4 százalékos visszaeséssel számol. A jelenlegi információk alapján a járvány elsősorban a turisztikai, a szórakoztatóipari, az autóipari, a szállítási és a nem napicikk-kereskedelmi ágazatot érinti a legerőteljesebben, de nagy a kockázat a globális ellátási láncokba bekapcsolódott, s a kínai, majd immár akár az európai beszállítóktól jelentősen függő ipari cégek számára is, ami a beszállítói láncok zavarainak tovaterjedése következtében a gazdaság nagy részét érinti. A növekedés a pánik elmúltával is visszafogott marad. A keresleti oldal a tartós válságba került nemzetközi turizmus, a tartós fogyasztási cikkek vásárlásának halasztása, illetve a megfontoltabb hitelfelvétel miatt csak viszonylag lassan élénkül. A kínálati oldalon a beszállítói problémák miatt kialakuló hiányok, a kiszolgáltatottság elleni védekezésésként kialakítandó több lábbon állás idő- és pénzigénye okozhat problémákat. Ugyanakkor a leapadt készletek feltöltése lökést adhat a világgazdaságnak. Ennek esetenként a magyar gazdaság szereplői is haszonélvezői lehetnek.

4. Ágazati tendenciák – vesztesvetélkedő.

Az ágazatok közül a legnagyobb vesztes az idegenforgalom, amely a kereskedelmi ágazat GDP-jének közel egyötödét teszi ki, s amely akár egy évre gyakorlatilag befagy (főleg a nemzetközi része). Miközben a napi cikkek forgalmát a pánik átmenetileg megemelte, az egyéb kiskereskedelmi forgalmat a fertőzéstől való félelem és főleg behozatali problémák, de a hazai korlátozások miatt is csökkenő kínálat, a kötelező boltbezárások, valamint a lakossági vásárlóerő, a növekvő munkanélküliség és a széles körben csökkenő keresetek átmenetileg jelentősen csökkentik. Nagyon nagy vesztes lesz a szórakoztatási szektor a bizonytalan ideig tartó zárva tartások miatt. A szállításban – főleg a nemzetközi szállításokban, de a leálló cégekhez történő be- és kiszállítások megszűnése miatt is valószínű a csökkenés. Az iparban főleg

a globális ellátási láncokba integrálódott cégeknél várhatók leállások, e szektorban viszont a helyettesítés új értékesítési lehetőségeket is kínálhat egyes vállalkozások számára. A *pénzügyi szektorban* a hitelek kamat- és tőketörlesztésének év végéig történt felfüggesztése rövid távon, de egyes cégek és személyek megrendülő fizetőképessége hosszabb távon is gondokat okozhat, miközben az új hitelfelvetelektől való tartózkodásra is számítani kell. Az *építőipar* és az ingatlanszektor visszaesése – elsősorban a „B” változatban – átlag alatti lehet. *Érdemi növekedés csak a telekommunikációs szektorban várható (a személyes mozgás és kapcsolatok kerülése miatt), továbbá a közlekedési szektorban* (a személyes mozgás és kapcsolatok kerülése miatt). *Növekedési tartalékot* jelent, hogy három gyenge év után emelkedhet a *mezőgazdasági termelés* is.

A külkereskedelemben a külső kereslet csökkenése és a beszállítási problémák miatt *csökken az export*. Az eddig kiviteli többletet biztosító ágazatok – autóiipar, idegenforgalom, szállítás – a járvány miatt *megrogyannak*. Az *importot* a belföldi kereslet csökkenése és a kínálati, szállítási zavarok fogják vissza, az import azonban valamivel kevésbé csökken, mint az export. A „B” változatban az olló még szélesebbre nyílik a rosszabb exportképesség miatt.

5. Foglalkoztatás és lakossági jövedelem – a munkanélküliség megugrásánál csak a mérték és az időtáv a kérdéses, a keresetek kényszerű átmeneti csökkenését rövid távon elviselhetőbbé teszi a munkahelyek megőrzése.

A *foglalkoztatottak száma* 2019-ben 1 százalékkal emelkedett, 2020-ban *csökkenés* várható. A szakképzett munkaerőt foglalkoztató, normál körülmények között piacképes termékeket, illetve szolgáltatásokat kínáló cégek feltehetőleg igyekeznek különböző keresetcsökkentő technikákkal, de *megtartani* a munkaerőt, mások, főleg a nem elég tőkeerősek, *elbocsátanak*. Különösen a kisvállalkozások alkalmazottai, az önfoglalkoztatók veszélyeztetettek. A kormányzat a 2020. évi költségvetés radikális átalakítását jelentette be, amelynek révén *forrásokat tud nyújtani a pénzügyileg megingott, illetve átmeneti foglalkoztatási gondokkal küzdő vállalatoknak* a csődök minimalizálása és a munkanélküliség minél kisebb megugrása érdekében. A kormány foglalkoztatási terheket átmenetileg könnyítő lépései nagyon fontosak. Ezzel együtt elkerülhetetlen, hogy a munkaerőhiány helyébe, legalábbis átmenetileg, a munkanélküliség lépjen. Ezt fokozza, hogy a *külföldön munkát vállalók száma* kényszerűen *csökkenhet* az ottani elbocsátások miatt. A 160 ezer fős, 3,4 százalékos *munkanélküliségi ráta* átmenetileg *nagyon megugorhat*, az „A” változatban 250 ezer főre, 5 százalék körülire, a B” változatban 400 ezerre, 8 százalék felettire. Kedvező

esetben ez a harmadik negyedévtől lassan újra csökkenésnek indulhat. Ha a járvány a harmadik negyedévben sem csillapodna, a munkanélküliségi ráta két számjegyűvé válna. Ezzel azonban a jelen előrejelzés nem számol.

2020-ban is jelentős a 8 százalékos minimálbér-emelés bérfelhajtó hatása, ugyanakkor a járvány okozta speciális foglalkoztatási és fizetési problémák – a termelés, illetve a szolgáltatás leállása, a munkaerő kényszerű otthonmaradása – miatt *teljesen új helyzet* alakult ki. *A mozgóbérek jellemzően összeszűkülnek*, terjed a fizetés nélküli szabadság, a csak rendelkezésre állási díj fizetése, a minimálbér-emelés hatását a cégek csökkentett munkaidővel igyekeznek kikerülni. Emiatt *a bruttó keresetek átmenetileg a nemzetgazdaság jelentős részében nominálisan is csökkennek*, ami a járvány lefutásától függően az év második felétől konszolidálódni kezd. A munkanélkülivé váltakat csak az álláskeresői járadék (a munkanélküli-segély) illeti meg. *A járvány elhúzódása esetén azonban tarthatatlan lesz a nemzetközi összehasonlításban is rendkívül rövid, három hónapos folyósítási idő.*

6. Beruházás – az állami és az üzleti beruházások is visszaesnek.

A beruházási volumen 2020-ban csökkenni fog. Egyrészt az előző három évre jellemző 15 százalék feletti növekedés eleve lefékeződött volna az EU-források dinamizáló szerepének kifutásával. Másrészt a járvány következtében az üzleti beruházások egy részét (főleg az EU-forrásokat nem használókat) a bizonytalan kereslet miatt várhatóan *halasztják*. A költségvetés részben a halasztható állami beruházások révén fog forrásokat felszabadítani például a foglalkoztatás stabilizálása, a munkanélküliség kezelése céljából. Ugyanakkor a kormányzat feltehetőleg igyekszik majd tekintettel lenni arra is, hogy a beruházások visszafogásával ne mélyítse a válságot. A lakásépítés terén a járvány nélkül is jelentős (mintegy 25 százalékos) visszaesésre lehetett számítani az új lakásokat terhelő kedvezményes áfakulcs hatályának megszűnése miatt. *Legalább 8-10 százalékos beruházási volumencsökkenés valószínű.* Ugyanakkor az *online megoldások*, a *home office kiépítése* a kereskedelemben, a közigazgatásban, az üzleti szolgáltatásokban és a fizikai értelemben is termelő vállalatok szellemi tevékenységei körében új lendületet kaphat.

7. Pénzügyi szektor – a hitel-visszafizetési moratórium szükséges, de rontja a bankok pozícióját.

A tavaly nagyon gyorsan bővült vállalati és lakossági (főleg babaváró) *hitelezés idén lényegében leáll*. A kamatokra és tőketörlesztésre előírt moratórium jelentősen rontja a bankok helyzetét, likviditását, de nemzetgazdaságilag ez még mindig sokkal kisebb kár, mint ha tönkremennének egyébként életképes cégek, rövid távú

jövedelemkiesésük miatt tartós válságba kerülne számos család. A moratórium megakadályozza azt is, hogy amennyiben a Magyar Nemzeti Bank szigorításra szánná el magát, az emelkedő kamatok már idén megjelenjenek a változó kamatozású hitelt felvevők terheiben. *A nem teljesítő hitelállomány csökkenése véget ér, a moratórium lejárta után jelentős növekedése valószínű. A pénzügyi GDP az idén jelentősen, 5 százalék körül csökkenhet.*

8. Infláció, kamat, árfolyam – kelepében az MNB.

A GKI 4 százalékra emelte idei éves átlagos inflációs prognózisát, ami a tavalyi 3,4 százalékhoz képest jelentős emelkedést, a januári 4,7 százalékos ütemhez képest viszont érzékelhető lassulást jelent. Egyes részpiacokon – például a húsnál és más élelmiszereknél, az ázsiai importból származó iparcikkekénél – *a hiány és az importverseny csökkenése vagy megszűnése okozta áremelkedés, másoknál a világgazdasági lassulás okozta áresés* (például üzemanyag) várható. A járvány időszakában a fogyasztói kosár szokásostól markánsan eltérő összetétele – a napi cikkek arányának megugrása, a tartós fogyasztási cikkek aránycsökkenése – *torzítást visz a statisztikailag kimutatott inflációba, ezért fontossá válik a különböző árucsoportok áremelkedésének külön-külön történő figyelemmel kísérése. A forint zuhanása a lakosságot immár elsősorban az infláción keresztül érinti, hiszen a devizahitelek szinte teljesen eltűntek. Ugyanakkor a Magyar Nemzeti Bank forint védelmében történő szigorító lépései a hiteltörlesztési moratórium miatt nem jelennek meg azonnal a lakosság terheiben. Ez azonban csak idő kérdése. A Magyar Nemzeti Bank hosszú ideje követett, extralaza monetáris politikája következtében a jegybank ténylegesen is belekerült abba a korábban is jelzett kelepébe, hogy a magas infláció által igényelt szigorítás és a recesszióba süllyedő gazdaság által igényelt lazítás ellentétbe kerül egymással. Nincs jó megoldás. Valószínű, hogy a Magyar Nemzeti Bank legkésőbb a járvány okozta válság enyhülése után a forint védelme és az infláció csökkentése érdekében érdemi szigorításra kényszerül, de könnyen lehet, hogy már hamarabb. Persze ameddig csak lehet, halogatni fogja a kamatemelést.*

9. Strukturális változások várhatók – az új kihívásokra, a termelészervezéstől a társadalomszervezésen át az integrációs politikáig nem csak rövid távú válaszokat kell adni.

A koronavírus-járvány hatására átmenetileg, ahol csak lehetséges, *lazítanak a költségvetési és monetáris szigoron.* Egymás mellett él a gazdaságpolitikák nemzetközi összehangolásának és a nemzeti bezárkózásnak az ideológiája és cselekvési ösztöne. Megkérdőjeleződik a globalizáció folyamata. A GKI megítélése szerint a

globalizáció megtorpanásokkal, de folytatódni fog, miközben kényszerűen jelentős korrekciókkal, így mindenekelőtt nagyobb tartalékolással és több lábon állással kell együtt járnia. A nemzetek közötti együttműködés az EU-n belül nem állta ki kellőképpen a próbát. A jövőben célszerű lenne a kormányoknak nemcsak szavakban, hanem tettekben is az európai együttműködés és szolidaritás elveinek megfelelően cselekedni. Az egészségügyi, sőt társadalomszervezési rendszereknek világszerte nagy erőpróbát kell kiállniuk, újragondolásuk Magyarországon is elengedhetetlen lesz.

Az egész világgazdaságban strukturális változások indulnak el; például a globális termelési láncok diverzifikálása, a távmunka feltételeinek gyorsított megeremítése, az e-kormányzás, az e-vállalatvezetés és az e-oktatás kiterjesztése formájában. Ennek egyes területeken a kezdeti nehézségek ellenére Magyarország is haszonélvező lehet, miközben félő, hogy az elsősorban az államra és forrásaira, nem pedig a piacra figyelő magyar vállalatok alkalmazkodása nem lesz megfelelő, s egy részük nehéz helyzetbe kerülhet. Ezt költségvetési eszközökkel csak lassítani lehet.

Az elmúlt években Magyarországon rendkívül *centralizált rendszer* alakult ki, aminek a válságelhárítás pillanataiban előnyei is vannak. Ugyanakkor a *hátrányok is óriásiak*, mivel elsorvadtak az érdekegyeztetés, a kommunikáció szervezeti kezei. Ráadásul a centralizáció gyakran erős *bürokratikus* és PR-központú szemlélettel, szerény szakmai felkészültséggel és a valós információktól való elzáródással járt együtt. Mindez lényegéből következően korlátozza az alsóbb szintek kezdeményezőképességét, ami a válság idején is számos gond forrása. A tartalék nélküli egészségügy, az oktatási rendszerben a végletes centralizáltság ellenére a távoktatás megszervezésének iskolákra bízása, a határok önkényes, a szállítási láncok újabb megbontásával járó lezárása egyaránt jól példázza ezt.

A kormányzat az EU más országainak példáját követve helyesen ismerte fel, hogy a válság tragikus szétterjedésének megakadályozáshoz, illetve fékezéséhez kulcskérdés a cégek és a lakosság fizetőképességének megőrzése. Ez jelentős forrásokat, az államháztartási hiány – immár EU által is engedélyezett – 3 százalék fölé kerülését követeli. Félő, hogy ezt jóval meghaladó deficit elviselésére lesz szükség, amihez feltehetőleg a moratóriummal sújtott bankok és a nehéz helyzetben levő lakosságon kívül külföldi forrásokra is szükség lesz.